

CONSIDERAȚII ETIMOLOGICE, ISTORICE ȘI GEOGRAFICE ASUPRA UNUI TOPONIMIC SLAV DE LÎNGĂ DUNĂRE — *GOSTINU*

A. CONSTANTINESCU

Numele de loc *Gostinu* de care ne ocupăm în cele ce urmează nu a atras pînă acum atenția filologilor.

Hărțile obișnuite, fie cit de amănunțite, nu ne spun mai mult despre *Gostinu* decît că este situat la 18 km spre est de Giurgiu. Documentele nu îl atestă. De aceea pentru explicarea toponimicului *Gostinu* vom căuta să suplînim aceste lipsuri prin îmbinarea cercetărilor etimologice cu cele istorice și geografice. *Marele Dicționar Geografic al Romîniei* descrie astfel așezarea *Gostinului*: « Este înconjurat de o viroagă ce iese din Dunăre și care se cheamă Dunărița . . . Mai toate cătunele din care se formează această comună sînt situate pe mici ridicături de pămînt . . . (care) la venirea de ape se găsesc izolate între ele și comunicarea nu se poate face între ele decît prin ajutorul plutirii »¹.

Iată deci că localitatea noastră poate deveni insulară, fapt care are, cum vom vedea, importanța și semnificația lui.

Credem însă că aspectul insular pe care îl capătă în zilele noastre *Gostinu* numai în mod accidental (la venirea de ape) a fost în trecut permanent. Studiind cursul Dunării pe baza indicatorului kilometric al fluviului² care ne mărginește țara la sud, indicator elaborat cu o deosebită atenție sub egida Comisiei Dunării, am descoperit în apropierea imediată a *Gostinului*, atestarea punctului « Schela *Gostinul* ». Schela este un vechi cuvînt românesc, sinonim cu « port pe malul unui fluviu »³. Concluzia firească ce poate fi desprinsă de aici este existența în trecut a unui punct unde acostau corăbii, numit *Schela Gostinului*, după cum exista *Schela Brăilii* sau altele.

Nici rădăcina cuvîntului *Gostinu* nu este necunoscută limbii romîne. Ea este vechiul slav *гостъ*. Acest etimon se păstrează ca regionalism (Banat) pînă astăzi, în verbul *a gosti* (a primi un oaspete)⁴. Acest verb este atestat încă de cel mai vechi dicționar romîno-latin cu același sens: hospitor, tracto⁵. Etimonului *гостъ* i-a fost adăugat sufixul posesiv slav *-инъ*, obținîndu-se astfel un adjectiv posesiv care apoi s-a substantivizat. Sensurile cuvintelor se schimbă însă în decursul secolelor și de aceea vom lua în considerație în cazul nostru nu sensul de oaspete ci acela de neguțător. Vom considera deci la baza *Gostinului* sensul acesta care, cum vom vedea, întregeste interpretarea pe care o propunem în cercetarea de față.

¹ *Marele Dicționar Geografic al Romîniei*, București, 1900, vol. III, p. 615.

² *Indicateur kilometrique du Danube du port de Regensburg au port de Sulina*, ediția « Commission du Danube », Budapest, 1958, p. 208.

³ *Dicționarul limbii romîne moderne*, Editura Academiei R.P.R., 1958, p. 745. Ca etimon se arată, în dicționarul citat, sr. cr. *skela*. Menționăm că și în limba bulgară există, cu același sens, cuvîntul *скела* sau *скеле*, cf. Prof. B. MAVROV, *Dictionnaire bulgare-français*, ediția 2-a, Sofia, 1949, p. 635.

⁴ *Dicționarul enciclopedic ilustrat « Cartea Romînească »*, de I. A. CANDREA și GH. ADAMESCU, București, sine anno, p. 553.

⁵ B. P. HASDEU, *Anonymus lugoshiensis*. Cel mai vechi dicționar al limbii romîne după manuscriptul din Biblioteca Universității din Pesta, în: *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, vol. VI, 1891, p. 25.

Cele mai vechi monumente de limbă rusă atestă cuvântul *roemk* cu sensul de neguțator. O bună definiție a acestui cuvânt o dă *Marea Enciclopedie sovietică*: « În Rusia veche, pînă în secolul XVI, neguțator care își exercita negoțul mai ales cu alte orașe și țări »¹. Un dicționar etimologic recent al limbii ruse menționează că acest cuvânt este slav comun și că « sensul inițial » a fost acela de « neguțator străin »². Toponimicul *Gostin*, articulat românește *Gostinu*(1), a însemnat deci « al (a) neguțătorului », neguțator fiind luat aici cu sensul colectiv. Credem că nu greșim afirmînd că la schela « neguțătorului » era unul din punctele unde se făceau schimburile comerciale din perioada secolelor XI—XIV — pe care le atestă izvoarele istorice rusești și bizantine³.

Metoda comparativ-istorică s-a dovedit a da rezultate pozitive în lingvistică și de aceea considerăm că și toponimicul *Gostinu* e bine să îl comparăm cu alte toponimice slave.

Cercetînd toponimia veche rusă, atenția ne-a fost atrasă de faptul că de activitatea economică a orașului Kazan în secolele XIV—XV, este legată o insulă de pe Volga denumită *гостинный*. Pe această insulă avea loc un mare tîrg internațional la sfîrșitul lunii mai: « на той же день съѣздахуся въ Казань изъ всеа Руськиа зѣлма богати коушцы даинна и торговаху с Руськыи великими драгими товары »⁴.

Faptul că pe această insulă se făceau schimburile comerciale este explicabil în lumina relațiilor feudale. Suzeranii impuneau exercitarea negoțului numai în anumite locuri. Așa de pildă, Ivan al III-lea, în testamentul său, interzicea cneșilor vasali să primească pe neguțatori la curțile lor scriînd: « și se vor așeza neguțatorii cu marfă, străinii, și cei din pămînturile Moscovei și cei din posesiunile lor în curțile neguțătorilor (на гостинныхъ дворахъ) cum a fost în vremea mea »⁵. Aceste curți ale neguțătorilor erau locuri cu clădiri anume construite pentru neguțatorii străini. Astfel de *Гостинные дворы* au existat între secolele XIII—XVII în Novgorod (german și olandez), în Moscova (englez, suedez, armenesc și grecesc), în Pscov, Astrahan și în alte orașe. Neguțatorii străini puteau să își exercite ocupația cu « ridicata » numai la locul destinat lor⁶.

O instituție foarte asemănătoare celei rusești a existat și la cehi. Negustorii străini care veneau la Praga trebuiau să își desfășoare mărfurile, în secolul XI și cele următoare, într-un anumit loc, la poalele castelului, numit *dvůr kupecký* (curia hospitiū mercatorum)⁷. Această curte era special amenajată în acest scop iar neguțatorii străini trebuiau să locuiască acolo⁸. Pentru a locui în altă parte ei aveau nevoie de o permisiune de la castel⁹.

E posibil ca această instituție, desemnată cu termenul *gostin*, să fi existat și la slavii sudici deși nu avem izvoare istorice care să ne precizeze acest fapt. De la acești slavii sudici s-a putut ca instituția și denumirea ei să fi fost împrumutată la noi. În orice caz ea a fost întărită și de legăturile economice cu slavii de răsărit, la care, cum am văzut, instituția este atestată istoricește de timpuriu și a fost viabilă pînă în secolul al XVII-lea. Un însemnat drum de tranzit din Europa răsăriteană în secolele IX—XI trecea de-a lungul Dunării (de la confluența cu Prutul pînă la aceea cu Oltul)¹⁰. Deosebit de semnificativ ni se pare faptul că termenul acestei instituții a fost împrumutat de la slavi.

În lumina existenței, în perioada de început a feudalismului, a unor anumite locuri destinate exercitării negoțului de către străini credem că apare mai limpede faptul că privilegiile comerciale acordate neguțătorilor străini care veneau în secolele XIV—XV și următoarele în Țara Românească menționează în mod expres că ei capătă permisiunea de a-și exercita negoțul peste tot teritoriul.

Dezvoltarea negoțului, chiar în societatea feudală, a impus lichidarea restricțiilor impuse neguțătorilor străini. *Gostin*-ul nostru este legat deci — ca funcție — numai de perioada de început a feudalismului. Spre secolele XIII—XIV funcția lui încetează și de aceea documentele noastre medievale nu îl atestă.

În secolele X—XIII însă a avut loc o însemnată activitate comercială chiar în regiunea unde este situat *Gostinu*. Numeroase tezaure monetare identificate ca aparținînd acestei perioade din istoria poporului nostru¹¹ (sec. X—XIII) au fost descoperite prin săpăturile

¹ *Большая Советская энциклопедия* ed. II-a, vol. 12, p. 282.

² N. M. ŠANSKIĀ, V. V. IVANOV, T. V. ŠANSKAĪA, *Краткий этимологический словарь русского языка*, Moscova, 1961, p. 82.

³ *Istoria Romîniei*, editura Academiei R.P.R., București, 1960, vol. I, p. 803.
⁴ *Полное собрание русских летописей*, том XIX, col. 23; *Очерки истории СССР. Период феодализма*, IX — XV вв., partea 2-a, Moscova, 1953, p. 431.

⁵ *История Москвы, период феодализма XII — XVII вв.*, Moscova, 1952, vol. I, p. 92.

⁶ *Большая Советская энциклопедия*, ed II, vol. 12, p. 281.

⁷ H. JIREČEK, *Slovanské pravo*, Praga, 1862, p. 55—56. Comunicat de Tr. Ionescu-Nișcov.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *История Украинской ССР*, Kiev, 1953, harta dintre paginile 56—57.

¹¹ *Istoria Romîniei*, Editura Academiei R.P.R., București, 1962, vol. II, harta dintre p. 30—31 (planșa I).

de la Giurgiu și Prundu. Avem convingerea că ele vin în sprijinul considerațiilor asupra *Gostinului* deoarece *Gostinul* se află situat între aceste două puncte. Ni se pare semnificativ și faptul că pentru această perioadă, pe malul Dunării între vărsarea Oltului și a Ialomiței descoperirile de tezaure monetare nu sînt prea numeroase și ele coincid în general cu porturile. Astfel de tezaure s-au descoperit la Celei, Zimnicea, Giurgiu, Prundu și Călărași¹.

Menționăm aici că pe teritoriul *Gostinu*, *Marele Dicționar Geografic al României* indică prezența ruinelor « unei vechi cetăți »². Sperăm ca prin cercetarea de față să atragem atenția arheologilor și asupra punctului *Gostinu* unde, prin săpături s-ar putea preciza despre ce fel și ce destinație a avut construcția din care au rămas acele ruine. Avem convingerea că descoperirea urmelor activităților desfășurate în jurul ei ar confirma cele expuse aici.

În țările slave de asemenea există toponimice cu etimonul v. slav *гостъ*, majoritatea în *apropierea unor ape mari*. Cel mai vechi atestat este *Gostinopole*, în proiectul de tratat comercial între Novgorodul Mare, Lübeck și litoralul gotic din anul 1269. *Gostinopole* era așezat pe riul Volhov. Proiectul specifica: « Dacă va veni neguțătorul în sus — pe Volhov — la *Gostinopole* el va da atîta cît a dat din vechime și nu mai mult »³. În traducere toponimicul de mai sus înseamnă « Cimpia neguțătorului ». Un afluent al Vistulei, spre izvoarele ei, se numește *Gostine*⁴. Tot în Polonia întîlnim *Gostyn* și *Gostynin*⁵. În R. S. F. Jugoslavia pe riul Vardar este situat *Gostivar-ul*⁶. Var este împrumutat probabil din maghiară în forma scurtă din varoș (cetate, oraș).

În R. P. Bulgaria întîlnim toponimicele *гостина* (raionul Loveci), atestat din secolul al XV-lea (1430) și *гостину* (raionul Blagoevgrad), atestat din secolul al XVII-lea (1605)⁷. La noi de asemenea întîlnim toponimice ca *Gostavăț*, *Gostești*, și altele.

Din toate cele expuse mai sus desprindem concluzia că *Gostinu* a fost un loc legat de prezența și activitatea neguțătorilor străini care veneau pe Dunăre în secolele X—XIV, oprindu-se în acest loc pentru a schimba produsele lor pe cele ale populației locale. Prezența lor a avut un caracter iterativ (cel puțin o perioadă de timp) și în felul acesta s-a asociat locul respectiv cu adjectivul posesiv « al neguțătorului ». Cu timpul s-au dezvoltat alte locuri de schimb pe Dunăre, ca *Vadul Diului*, *Vadul Calafatului* etc. și *Gostinu* și-a încetat funcția social-economică. Toponimia însă a păstrat urma în grai a perioadei (sec. X—XIII) cînd de acel loc a fost legată o anumită activitate, cum am văzut în cele de mai sus.

¹ *Ibidem*.

² *Marele Dicționar Geografic al României, idem*.

³ *Грамоты Великого Новгорода и Пскова*, Moscova — Leningrad, 1949, p. 59.

⁴ *Meyers Grosser Handatlas*, Leipzig, 1932, harta 7.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ RUSI STOIKOV, *Наименования на български селища в турски документи на ориенталския отдел на Народна Библиотека «В. Коларов» от XV, XVI, XVII и XVIII век*. În « *Известия на Народна Библиотека В. Коларов и на Библиотеката при Софийския държавен университет* », томul I (VII), Sofia, 1961, p. 394.